

SINDROM UNUTRAŠNJE DISINHRONIJE DAROVITIH, POSLEDICE I IMPLIKACIJE NA OBRAZOVANJE DAROVITIH

Rezime: Veliki broj darovite dece odlikuje neravnomeran razvoj pa tako postoji nesklad između intelektualnog i razvoja u ostalim domenima kao što su socijalni, emocionalni i slično. Nerazumevanje specifičnosti darovitog deteta, a posebno unutrašnje disinhronije, stvara osnovu za niz negativnih posledica koje mogu da dovedu do toga da darovito dete ne iskoristi svoj potencijal i da darovitost postane ograničavajući faktor njegovog razvoja. Sem socijalne izolacije, darovita deca sa disinhronijom su pod većim rizikom i za pogrešno dijagnostikovanje poremećaja u učenju ili čak psiholoških poremećaja. Razumevanje neravnomernog razvoja ima bitne implikacije na odabir konkretnog programa obrazovanja darovitih koji treba biti usklađen sa specifičnim potrebama darovitog pojedinca. Pružanje podrške, uz istovremeno poštovanje detetove ličnosti, pomaže detetu da prihvati svoju različitost i da neutrališe negativne posledice neravnomernog razvoja.

Cljučne reči: unutrašnja disinhronija, darovitost, obrazovanje darovitih.

Uvod

Većina shvatanja i definicija darovitosti fokusirala se na intelektualnu komponentu, a neretko samo na akademsku darovitost. Darovitost se posmatrala kao potencijal za ostvarivanje uspeha u odrasloj dobi, za postizanje izuzetnih rezultata. Međutim, u poslednjih nekoliko decenija sve više raste interesovanje i za aspekte ličnosti, kao i druge faktore koji mogu uticati na to da li će se i u kojoj meri nečija darovitost pozitivno ispoljiti. Sve više se pažnje posvećuje vulnerabilnosti koju sa sobom darovitost nosi, kao i poteškoćama koje daroviti mogu imati u različitim oblastima. Jedna od novijih definicija darovitosti u prvi plan ističe *neravnomeran razvoj* kao glavnu odliku darovitosti. Što je intelekt superiorniji – to je taj nesklad i izraženiji (Silverman, 2007).

Termin „unutrašnja disinhronija” (engl. internal dyssynchrony) odnosi se na pojavu uočenu kod velikog broja darovite dece kod kojih razvoj u pojedinim aspektima (npr. intelektualni, socijalni) nije ujednačen. Još jedna od odlika disinhronije je da prosuđivanje ne odgovara intelektualnom nivou deteta (Webb, 2000). Osim neujednačenosti u različitim aspektima kognitivnog funkcionisanja, unutrašnja disinhronija se definiše i kao napredan kognitivni razvoj u pojedinim oblastima koji je praćen prosečnim ili čak ispodprosečnim psihomotornim razvojem pa tako dete misli brže nego što čita ili piše (Portešová, 2010). Posledično, ova deca često prave greške prilikom čitanja i pisanja što se može pogrešno interpretirati kao teškoće u učenju.

¹ vesnabarzut@gmail.com

Posledice neravnomernog razvoja darovitog pojedinca

Neravnomeran razvoj nosi sa sobom izazove kako za samo darovito dete tako i za njegove roditelje, nastavnike i vršnjake. Okruženje darovitog deteta najčešće ima visoka očekivanja pa se intelektualno superiornom detetu ne toleriše ponašanje koje, iako nije u skladu sa intelektualnim razvojem, odgovara njegovom uzrastu. Zbog toga što ne uspevaju da ispune sopstvena i očekivanja drugih darovita deca se povlače ili bivaju isključena, što može da ostavi negativne posledice ali i usmeri dalji razvoj. Veb (Webb, 2000) podseća da će darovita deca sa neravnomernim razvojem, kao i darovita deca sa poteškoćama u učenju, najverovatnije imati problem sa samopouzdanjem jer sebe procenjuju kroz svoja ograničenja a zanemaruju one aktivnosti u kojima su dobri.

Iako je akademski uspeh često jedan od kriterijuma za identifikovanje nekog učenika kao darovitog, istraživanja pokazuju da su darovita deca takođe pod rizikom od podbacivanja u akademskom smislu (engl. underachievement). Neki autori (npr. Blaas, 2014) ističu pozitivnu vezu između socioemocionalnog blagostanja i uspeha u školi. Konkretno, loša slika o sebi, nisko samopouzdanje i samoeфикаsnost povezani su sa podbacivanjem. Osim toga, perfekcionizam, koji je čest kod darovitih pojedinaca, može rezultirati u postavljanju nereálnih ciljeva i posledično neuspeha. Drugi čest razlog podbacivanja leži u potrebi darovite dece da se prilagode okruženju, da se ni po čemu ne razlikuju od vršnjaka, a paradoksalno je da upravo školsko okruženje insistira na prosečnosti (Cross, 2002).

Neka istraživanja (Hollingworth, 1993 prema Silverman, 1997) pokazuju da se darovita deca često igraju sama, i to ne svojevoljno ili zbog svoje nedruštvenosti, nego zato što vršnjaci ne dele njihova interesovanja, želju za organizovanjem aktivnosti, kao ni rečnik. Darovita deca nemaju samo poteškoća sa ostvarivanjem adekvatnih odnosa sa vršnjacima, nego neretko imaju narušen odnos i sa roditeljima, braćom i sestrama. Roditelji nisu dovoljno informisani o karakteristikama darovite dece, a naročito ne o disinhroniji, i zbog toga pogrešno interpretiraju i kažnjavaju dečiju radoznalost, intezivnost i preosetljivost. Veb (Webb, 2000) smatra da darovita dece dele karakteristike koje mogu negativno da utiču na njihovo funkcionisanje i to, pre svega, socijalne interakcije. To su **intenzivnost** koju daroviti ispoljavaju u različitim aspektima svog života, npr. kroz emocionalno reagovanje, rivalstvo sa braćom i sestrama, akademske ciljeve, nepoštovanje autoriteta. Druga odlika darovitih je izražena **osetljivost**, kako emocionalna tako i na spoljašnje podražaje. Na kraju, daroviti imaju potrebu da **razumeju, preispituju, sagledaju alternative**. Sve ove osobine mogu rezultirati idealizmom, preispitivanjem moralnih i društvenih problema, dovesti do javljanja anksioznosti i depresije, ali i sukoba sa drugima.

Osim socijalne izolacije, darovita deca kod koje postoji nesklad u razvoju su pod velikim rizikom da njihova darovitost ne bude prepoznata kao takva, već pogrešno dijagnostikovana kao poremećaji u učenju ili čak mentalni poremećaji. Veb (Webb, 2000) u svom radu navodi najčešće pogrešne dijagnoze. To su:

- poremećaj pažnje sa hiperaktivnošću;
- poremećaj protivljenja i prkosa;

- poremećaji raspoloženja;
- opsesivno-kompulsivni poremećaj,

Svakako je neophodno imati na umu da jedno dete može biti darovito a da pritom ima neki drugi psihološki problem ili probleme u učenju. Posebnu grupu darovite dece kod koje je neravnomeran razvoj naročito izražen čine takozvana dvostruko izuzetna (engl. twice-exceptional children). Kod ove dece istovremeno je prisutna i darovitost ali i neki od poremećaja učenja (Silverman, 1997).

Obrazovanje darovitih

Većina dostupnih programa za darovite akcenat stavlja na visoku inteligenciju, visoko akademsko postignuće ili na konkretne talente (npr. talenat za muziku, igru). Zajednička ideja koja stoji u osnovi ovih različitih programa je pružanje mogućnosti darovitom pojedincu da u potpunosti razvije svoj potencijal. Ipak, sama inteligencija ili specifičan talenat nije dovoljan, nego je neophodno uzeti u obzir i druge činioce koji oblikuju darovitog pojedinca, konkretne potrebe, ali i slabosti.

Istraživanje sprovedeno u Srbiji (Barzut i Blanuša, 2015), a koje je za cilj imalo ispitivanje stavova stručnjaka prema obrazovanju darovitih, pokazalo je da stručnjaci kao najgori oblik obrazovanja za darovite vide akceleraciju a kao najbolji ističu inkluziju. Iako to nije bio cilj istraživanja ove studije, ovakvi podaci mogli bi da sugerišu da stručnjaci iz oblasti obrazovanja (koji po sopstvenoj proceni nemaju dovoljno znanja ni iskustva za rad sa darovitim učenicima) ipak na nekom nivou prepoznaju da se daroviti učenici ne razlikuju od vršnjaka samo po svojim intelektualnim sposobnostima, odnosno da njihov razvoj nije ravnomeran u različitim aspektima. Ovakvi podaci mogu sugerisati da stručnjaci smatraju da, uprkos intelektualnoj superiornosti, ostale veštine nisu dovoljno razvijene, pa bi to moglo negativno uticati na darovitog pojedinca. Ovo istraživanje takođe pokazuje koliko je bitno da stručnjaci dobiju obrazovanje neophodno za rad sa darovitom decom, kao i da redovno prate istraživanja iz oblasti. Naime, veliki broj studija (Hoogeveen, van Hell, & Verhoeven, 2012; Lubinsky *et al.*, 2001) pokazuje da je akceleracija jedan od najuspešnijih programa za darovite, koji ima pozitivan uticaj ne samo na intelektualni već i socio-emocionalni razvoj zbog čega ne sme biti olako odbačena.

Uprkos tome što rezultati meta-analize (Kulik & Kulik, 1992) sugerišu da su određeni obrazovni programi i intervencije efikasnije, njihov odabir i primena ne mora biti nužno najbolji izbor za konkretnog pojedinca. Tako je moguće da za jedno dete **akceleracija** bude najbolja opcija koja mu omogućava ne samo da prati svoja interesovanja i podstiče dalji intelektualni razvoj nego može olakšati sklapanje prijateljstava sa onima koji dele slična interesovanja, način komunikacije i slično. S druge strane, ako je kod nekog deteta primarna potreba za prihvatanjem, onda će ono najverovatnije najviše koristiti imati od **inkluzivnog obrazovanja**, gde se sve razlike ne samo tolerišu nego i rado prihvataju. Dakle, umesto pasivnog preslikavanja programa koji u nekoj sredini daje najbolje rezultate potrebno je svako darovito dete posebno analizirati i ponuditi rešenje koje najviše odgovara njegovim potrebama.

Stavovi stručnjaka i njihovo mišljenje (koje ne mora nužno biti utemeljeno na činjenicama) određuju način na koji će daroviti pojedinac biti tretiran. Želeći da podstakne razvoj konkretnih veština ili ponašanja koje je identifikovano kao problem kod određenog darovitog deteta nastavnik može učiniti upravo suprotno. Govoreći o mitovima o darovitosti Kros (Cross, 2002) ističe čestu praksu da se daroviti učenici sprečavaju u obavljanju aktivnosti za koju su istinski zainteresovani i umesto toga uključuju u aktivnosti za koje ili nemaju interesovanja ili nemaju adekvatne socijalne veštine. Insistiranje na određenim aktivnostima (npr. druženje sa drugom decom) posebno ako je praćeno neuspehom ne samo da ne pomaže darovitim pojedincima da razviju manje razvijene veštine nego im šalje poruku da oni, takvi kakvi jesu, nisu dovoljno dobri što može imati trajne negativne posledice na samopouzdanje.

Zaključak

Redefinisanjem pojma darovitosti i prihvatanjem disinhronije kao jedne od odlika darovitosti, postaje jasno da nije dovoljno fokusiranje na intelektualnu superiornost ili specifične talente. Neophodno je sagledati darovite u celini, uzeti u obzir osobine ličnosti, situacione faktore, snage i slabosti, i u skladu sa tim napraviti plan koji ne samo da omogućava dalji razvoj darovitosti nego i daje podršku za razvoj onih veština koje nisu na odgovarajućem nivou. Dodatna podrška darovitoj deci treba da bude definisana kao prilika za razvoj a ne pritisak sredine da se dete promeni i prilagodi određenim idealima koje definiše konkretno društvo. Razumevanje od strane roditelja, nastavnika, ali i vršnjaka, ključno je u procesu samoprihvatanja darovitog pojedinca i pruža osnovu za dalji razvoj kako njegovih talenata tako i ličnosti u celini.

Literatura:

- Barzut, V. & Blanuša, J. (2015). Pristupi obrazovanju darovitih učenika i procena trenutnog stanja kroz stavove stručnjaka. *Pedagogija* 70(1), 73–83.
- Blaas, S. (2014). The relationship between social-emotional difficulties and underachievement of gifted students. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 24(02), 243–255.
- Cross, T. L. (2002). Competing with myths about the social and emotional development of gifted students. *Gifted Child Today*, 25, 44–45.

- Hoogeveen, L., van Hell, J. G., & Verhoeven, L. (2012). Social-emotional characteristics of gifted accelerated and non-accelerated students in the Netherlands. *British Journal of Educational Psychology*, 82(4), 585–605.
- Kulik, J. A., & Kulik, C. L. C. (1992). Meta-analytic findings on grouping programs. *Gifted Child Quarterly*, 36(2), 73–77.
- Lubinski, D., Webb, R. M., Morelock, M. J., & Benbow, C. P. (2001). Top 1 in 10,000: a 10-year follow-up of the profoundly gifted. *Journal of Applied Psychology*, 86(4), 718.
- Portešová, Š. (2010). Learning Disabilities and Intellectual Giftedness in Educational Context: Present State of Research and Situation in Czech Schools. *The New Educational Review*, 22 (3-4), 333–349.
- Silverman, L. K. (1997). The construct of asynchronous development. *Peabody Journal of Education*, 72(3-4), 36–58.
- Webb, J. T. (2000). Mis-Diagnosis and Dual Diagnosis of Gifted Children: Gifted and LD, ADHD, OCD, Oppositional Defiant Disorder.

Vesna Barzut, MA
 Faculty of Philosophy
 Belgrade

SYNDROME OF INTERNAL DYSSYNCHRONY, CONSEQUENCES AND EDUCATIONAL IMPLICATIONS

Abstract: A large number of gifted children are characterized by uneven development. There is a discrepancy between the intellectual and social/emotional development. Lack of understanding of the specific needs of gifted and the internal dyssynchrony can result in a child's failure to reach full potential. Apart from a social isolation, gifted children with internal dyssynchrony are at greater risk for misdiagnosing (both learning disabilities and psychological disorders). Understanding the uneven development has important implications for the selection of educational programs for gifted that should be aligned with the specific needs of each gifted individual in particular. Providing support while respecting the child's personality helps the child to accept own uniqueness and to neutralize the negative effects of uneven development.

Keywords: internal dyssynchrony, giftedness, gifted education.